

Kinský dal Borgo

polesí Luhy

Strípky z historie a současnosti Luhy

Lužský les, nazývaný podle zaniklé obce Luhy, je místo opředené tajemstvím dávných věků a lidskou bájeslovnou fantazií. Místo, kde podle pověstí sídlila ve vykotlaném vazu pohanská bohyně smrti Morana. Tady se možná ve slnu letitých dubů a jilmů naši pohánští prapředkové klaněli s velkou pokorou pohanským bůžkům, obětovali studánkám, oběma řekám – Cidlinou i Bystřicí, ale i životadárnému slunci. Sem jsou umístěny báje a pověsti Chlumecka, které přicházely na světlo z přítmí vesnických přástek a draček za stoly, kde to vonělo česnečkou a bukovým dřevem. Sem vedou ty nádherné lipové aleje, jež lidé vysadili pro radost svou a pro krásu krajiny.

Starobylá vesnice v lužním lese, při bývalém původním soutoku Cidliny a Bystřice, je písemně doložena roku 1320, kdy se uvádí v církevních zápisech Jaroslav de Luha (Jaroslav z Luhy). Uprostřed lesa, přibližně v místech, kde je dnes hájovna, stál dřevěný farní kostel, který se poprvé připomíná v roce 1356. Do jeho famosí patřil i dřevěný filiální kostel v Nepolcích. Zda měl kostel věž, či při kostele stála dřevěná zvonice, se již nikdy nedovíme. Faktem však je, že zvony z lužského kostela byly po jeho zániku přeneseny, a to někdy kolem roku 1548, ke kostelu sv. Filipa a Jakuba v Mlékosrbch. Dodnes se tak zachoval zvon z roku 1474, který je dílem zvonářského mistra Hanuše z Prahy. Druhý zvon byl vyroben v roce 1533 kutnohorským zvonářem Jakubem Ptáčkem.

Poohalme-li roůsku středověkých dějin Chlumecka, dýchnou na nás neobyčejná jména drobných vládků dýmem dřevěných trzů a doškových vesnic. V Archivu Pražského hradu nacházíme v církevních pramenech Metropolitní kapituly (v Libri confirmatorum), mezi léty 1375 – 1383 přestavitele vládky Racka a po něm Jana Šestáka z Přestavk, patrony kostela v Luhách. Historické církevní archiváře obsahují i letký zápis, který hovoří o stížnosti nepolických farníků na to, že farář z Luhy pro časté rozvodnění obou řek (Cidliny a Bystřice) nemůže docházet na bohoslužby do Nepolců. V roce 1391 byl pánem v Luhách Čeněk z Přestavk, syn Šestákov a po něm Mikuláš Kokot ze Slemene, snad poručík Unky. V husitských dobách, mezi léty 1410 – 1429, patřily Luhy Unkovi z Přestavk. Unka svým majetkovým postavením zaujímal jedno z předních míst mezi vládci Chlumecka. Po jeho smrti přechází nejen Luhy, ale i všechno ostatní přestavlické zboží, k němuž Luhy patřily, do majetku Dobraně z Kochovic a Vaňka Kavalce z Lipolce. V roce 1432 se Luhy ujímá Vaněk Rezek, zeman v Mlékosrbch, Rezek se připomíná ještě v roce 1465, to když se zastal žádosti lužského kostela. V roce 1495 byl snad majitelem Luhy, které mohli čítat okolo 10 – 15 osedlých (tj. hospodář s celou rodinou a čeledí), Jan Bořek z Poličan a po něm jeho syn Václav Bořek z Dohalic, hejtmán kraje Hradeckého. Na přelomu XV. a XVI. století již jen doznívá tabulí píseň drobných vládků či zemanů na východě Čech. Zemanský stav upadá, a tak i poslední nám známý vládka prodává v roce 1528 Luhy Vojtěchovi z Pemstějna, který je připojil k chlumeckému panství. Jednu z posledních písemných zmínek o více Luhy nalézáme v Chlumeckém urbář z roku 1571. Obec zanikla s největší pravděpodobností již v druhé polovině XVI. století z důvodů častých záplav lužního lesa. K této domněnce mě vede Benjí rula z roku 1654, kde obec Luhy není uvedena vůbec, což znamená, že ji nenalézáme ani v soupisu obcí zaniklých po třicetileté válce. Zbylí obyvatelé se s největší pravděpodobností přestěhovali do Mlékosrb, kam byly přeneseny i kostelní zvony. Za zmínku stojí i to, že do roku 1910 byl les Luhy v majetku mlékosrbské famosí.

Na základě archeologického průzkumu, který byl na přelomu XIX. a XX. století zde proveden, víme, že byly nalezeny zbytky základů kostela. V blízkosti základů bylo nalezeno velké množství lidských kostí na jednom místě, což nasvědčuje tomu, že zde mohla stát kostnice. V blízkém okolí kostela byly nalezeny další lidské ostatky, snad z jednotlivých hrobů kostelního hřbitova. Při těchto archeologických průzkumech byl také nalezen mlýnský kámen ze slepence, který byl použitý k ručnímu mletí. Mezi další dílčí nálezy patří neolitický broušený kamenný nástroj nebo ojedinělé středověké železné předměty (zbraně, ostruhy), jež jsou uloženy ve sbírkách Muzea v Novém Bydžově. Mezi nejzajímavějšími archeologickými nálezy z oblasti Luhy je uvedena i záušnice. Nález esovitých záušnic (mezi Luhy a Pískem) v případě Luhy může naznačovat, že veska Luhy by mohla být i poněkud starší a její založení můžeme posunout minimálně o jedno století zpět. Tím by se vysvětlila i přítomnost farního kostela, který je jedním z charakteristických prvků vrcholné středověké koncentrace osídlení, které v našem prostoru proběhlo ve XIII. století.

Dnes máme Luhy spojeny především s nádhernou přírodní scénérií lužního lesa a s památnými stromy. Tato vzácná přírodní rezervace je prototypem lužního nížinného lesa s věkovitými duby a jilmu, z nichž nejznámější je, nebo lépe řečeno byl, osmiletý jilm vaz, zvaný „Morana“. Dnes ho však již můžeme spatřit pouze na dobových fotografiích, pohlednicích, či na obrazech. Pravdou však je, že tento věkovaný a dutý strom na počátku minulého století již jen skomíral. Jeho těžké a mohutné větve spočívaly na pouhé skořepině kmene, a proto byly v roce 1940 větve letitého stromu opatřeny železnými kruhy a ukoveny ocelovými lany tak, aby se neodlomily. Dutina stromu byla zakryta dřevěnými dřívky a vršek kmene zastřešen šindelem. Poslední konzervaci a pokus o záchranu památného stromu provedl dr. Dobroslav Žofák v roce 1952. V dobovém regionálním tisku z roku 1963 jsem objevil článek dr. Žofáka s názvem „Zlý konec Morany“. Autor v něm mimo jiné uvádí, že kmen měl u paty stromu obvod 10 metrů a dovnitř vykotlaného kmene se vešlo patnáct školáků. Závěr jeho článku si dovolím citovat doslovně: „Dnes je z památného kmene jen malý zbyteček. Když vloni byl strom silně poškozen vichřicí a kmen bez koruny, bylo rozhodnuto zbytek kmene ošetřit a upravit vhodně jako přírodní památku. Správa lesního hospodářství v Chlumci nad Cidlinou pověřila touto prací svého zaměstnance soudruha Čáslavského a soudruha Matocha, lesníka v Luhách. Oprava dopadla tak, že zbylý kmen lehl popelem! Neopatrnost při vyukování srůží k tomu stačila. Malý zbytek kdysi velkého stromu bude již jen připomínat, že tu kdysi stál strom, jakému široko daleko rovno nebylo. A to je tedy konec Morany v Luhách u Chlumu. Je to smutný konec!“ Místo, kde stávala Morana, dnes připomíná poněkud nevzhledná plechová tabulka s textem: „Zde stával historický 800 let starý vaz „Morana“. Pověstí „Jan za chřta dán“. Šofel roku 1963. Život má však větší sílu, jde dál. Po několika letech vyrašily z kořenů památné Morany čtyři výhonky, z nichž dva musely být odstraněny, protože zasahovaly do cesty. A tak dva zbylé mladé jilmu budou předávat pověst o své matce Morané dalším věkům. A v tom je možná i skryto tajemství paměti stromů.“

V lužském lese rostou tři památné stromy - duby letní, latinsky Quercus robur, které jsou vyhlášeny jako chráněná přírodní památka. Ten nejstarší, dosahuje výšky 28 metrů a obvod jeho kmene měří 610 centimetrů. Jeho stáří se odhaduje na 350 let a nalezneme ho na lesní cestě, když odbočíme ze silnice Písek – Mlékosrb, po pravé straně ve směru k hájovně. Budeme-li pokračovat po nově upravené komunikaci k hájovně, dojdeme k druhému chráněnému dubu v této lokalitě. Ten stojí v zatáčce za mostem přes Mlýnskou Bystřici, hned vedle lesní cesty u „bezedného“ jezírka. Stáří se odhaduje na 200 let a ve výštině výšce 130 cm nad zemí má obvod kmene 480 centimetrů. Jedná se o mohutný, zdravý strom, jehož koruna sahá do výšky 25 metrů a dominuje zde okolnímu prostředí. Ten poslední stojí po levé straně lesní cesty, která vede od hájovny ke dvoru Ostrov. Jeho dendrologické parametry jsou stejné jako u dubu u jezírka. Všechny tři stromy jsou nově označeny tabulkou „Přírodní památka“ a jsou chráněny zákonem. Za zmínku ještě stojí památná novogotická vyklenková kaplička z roku 1836, která stojí na břehu bájněho bezedného jezírka. Na kapličce stojí nápis: „Tuto kapličku nechal Oktavián, hrabě Kinský v Chynici a Tetavy, c.k. komorník dědičný, nejvyšší přídvorník v Čechách, dědičný dvorský rada, pán nad Chlumcem atd., se svou choťí Anežkou, hraběnkou Kinskou, v měsíci květnu r. 1863 vystavět.“

Chlumecký rodák V. K. Klípcera v „Almanachu dramatických her“, vydaném v roce 1829, se vyznává ze svého vroucího vztahu k rodnému městu a lásce k domovu. V předmluvě k divadelní hře „Jan za chřta dán“, která je zasazena právě do Luhy, píše: „Mnoho jsem obrazů ze chlumeckých okolností ve svých básních sem tam nastavil, avšak tenkrát jsem se pokusil, abych bajku, kterouž jsem jako mnoho jiných co pachole od své matky slychal, v básně celou, samostatnou zosnoval.“ Stovky představení Klípcerovy hry v městských, ale i venkovských divadlech, v představeních loutkářů – to vše učinilo Moranu známou po celých Čechách a Luhy výtelním místem. Nejznámější pověst Chlumecka „Jan za chřta dán“ je všeobecně známá. Můžeme ji nalézt v knihách chlumeckého učitele Václava Horyny „Pověsti kraje Malatova a Klípcerova“ nebo v knize „Sluneční stíleček“. Kdy se bájný příběh z pověsti odehrál nevíme, ale lidé na velkou lásku panoše Jana a Krásku, dcery chlumeckého ryfíře Sosnomila, a na věrného loveckého chřta Rychlana nikdy nezapomněli a památné stromy v Luhách podle nich pojmenovali. Ten nejstarší a nejmohutnější, jenž stráží vstupní příjezdovou cestu do Luhy, dostal jméno Jan. Ten nejkrásnější, co stojí poblíž bezedného jezírka a jehož větve připomínají divčí rozpuštěné vlasy, dostal jméno Kráska. Ten poslední, mírně přitřbený jako lovecký chřt, nese jméno Rychlan.

Dnes jsou Luhy, jejichž rozloha je asi 1 km², v majetku rodu Kinských a spravuje ho Lesní hospodářství Kinský dal Borgo. Je zde umístěn umělý chov bažantů, který má dlouholetou tradici. Na vojenských mapách z druhé poloviny XIX. století je lužský les označen jako „J.H.Luh“ (Jäger Hof = lovecký revír) a „Fasanerie“ (bažantnice). Umělý odchov bažantů se tu tehdy prováděl tak, že se po lese sbírala zanesená bažantí vejce, která se nechala lhnout pod krutými ve zvláštních budkách s výběhy. Zde chování bažantů bylo údajně výborné chuti a krmivo se pro ně dováželo až z Vídně, od firmy Polsterer. Lužská bažantnice produkovala cca 1500 kusů ročně a takto odchováni bažanti byli dodáváni především do panské kuchyně. Později byl chov bažantů změněn a vejce byla dávána pod kvůvny. Výběhy nebyly nahore zasítovány, aby mohli mladí bažanti přelétnout do přírody a žít se sami. Poté byli určení k odstřelu. Dnes jsou Luhy lesem zvláštního určení se samostatnou bažantnicí. Je zde odchováno cca 10 tisíc bažantů ročně, kteří jsou po vypuštění do přírody určení k odstřelu.

Pokud jste navštívili Luhy, ať již pěšky nebo jako cyklisté, mějte na paměti výjimečnost a jedinečnost tohoto území na Chlumecku. Pro naše předky a prapředky to bylo posvátné území již od pohanských dob. A jako takové ho uchovmeje budoucím generacím.

Jan

Kráska

Rychlan

Morana

Morana

Morana

Morana

kaplička